

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle.** "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir gift." – Rabi Sacks

Ki Tisa

Tanrı'yla İki Tip Karşılaşma

Bu haftaki *peraşanın* epik anlatısı iki obje tarafından çerçeve içine alınmaktadır: Biri Altın Buzağı günahından önce, diğeri de bu olaydan sonra verilmiş olan iki On Emir Levhası seti. İlk set hakkında şu sözleri okuyoruz:

"Ve bu Levhalar Tanrı tarafından yapılmıştı; levhaların üzerine kazınmış olan yazı da Tanrı'nın Yazısı'ydı."

Şemot 32:16

Bunlar belki de tarihin en kutsal objeleriydi: başından sonuna kadar Tanrı'nın eseri idi. Ama işte, indirilmesinden birkaç saat içinde, Altın Buzağı'yı ve etrafında dans etmekte olan halkı gören Moşe tarafından paramparça edilmişlerdi.

Moşe tarafından on Tışri tarihinde indirilen ikinci levhalar, onun, halkını affetmesi için Tanrı'ya sunduğu uzun yakarının sonucuydu. Her yıl on Tışri'de idrak edilen Yom Kipur'un – sonsuza dek Tanrı ile Yahudi halkı arasında bir uzlaşma, bir lütuf ve bağışlama vakti olarak işaretlenen günün – ardında yatan tarihi olay budur. İkinci levhalar ilklerinden çeşitli açılardan farklıydı. Öncelikle bunlar bütünüyle Tanrı'nın eseri değildi:

"Kendine baştakiler gibi iki taş levha yont. Bu levhaların üzerine, kırmış olduğun ilk levhalarda olan sözleri yazacağım."

Şemot 34:1

İşte paradoks da tam burada ortaya çıkar: Tanrı tarafından yapılmış olan ilk levhalar sağlam kalmamıştır. Tanrı ile Moşe'nin ortak çalışmasının eseri olan ikinci levhalar ise kalmıştır. Ama tam aksinin olması gerekmez miydi? Ne de olsa bir şey ne kadar kutsal olursa o kadar sonsuz olmalıdır! Öyleyse neden daha kutsal olan obje kırılmışken, daha az kutsal olanı bütün kalmıştır? Görünen o ki, bu yalnızca levhalarla sınırlı bir mesele değildir. Aslına bakılırsa burada, Yahudi maneviyatında temel bir ilkenin güçlü bir örneği söz konusudur.

Yahudi mistikleri Tanrı ve insan arasında iki tip karşılaşma tanımlamışlardır. Bunlara *itaruta deleela* ve *itaruta deletata* adlarını vermişlerdir; yani sırasıyla "yukarıdan [gelen] uyanış" ve "aşağıdan [gelen] uyanış". İlkinde önyak olan Tanrı iken, ikincisi insan tarafından tetiklenir. "Yukarıdan [gelen] bir uyanış" görkemlidir, doğaüstüdür, normal zamanlarda dünyanın doğal düzenini bağlayan nedensellik zincirlerini kırıp

aşan bir olaydır. “Aşağıdan [gelen] bir uyanış” ise böylesi bir şaşaadan yoksundur. İnsana özgü, fazlasıyla insani bir jesttir.

Ancak ikisi arasında tam aksi yönde başka bir fark daha vardır. “Yukarıdan [gelen] bir uyanış” evet, doğayı değiştirebilir, ama kendi başına insan doğasını değiştirmez. Bunda insani hiçbir emek yoktur. Her kimin başına geliyorsa, o kişi pasiftir. Bu uyanış, devam ettiği sürece müthiş bir etkiye sahiptir – ama yalnız devam ettiği sürece. Ama bittiği zaman, insanlar daha önce oldukları kişi olmaya geri dönerler. Bunun aksine, “aşağıdan [gelen] bir uyanış”, kalıcı bir iz bırakır.

İnsanoğulları burada inisiyatif aldıkları için, kendilerinde bir şeyler değişir. Olasılık ufukları genişlemiştir. Şimdi büyük işler yapmaya kabil olduklarını bilmektedirler ve bunu bir kez yapmış oldukları için, yine yapabileceklerinin farkındadırlar. Yukarıdan gelen bir uyanış bir süreliğine harici dünyayı dönüşüme uğratar; aşağıdan gelen bir uyanışsa bizim iç dünyamızı kalıcı olarak dönüştürür. İlki evreni değiştirir; ikincisi bizi değiştirir.

İki örnek. İlki: Bene Yisrael, Kızıldeniz’in yarılışından önce ve sonra düşmanlarla yüzleşmek durumunda kalmışlardı. Öncesinde Mısırlılar ve sonrasında Amalekiler. Aradaki fark mutlaklıdır.

Kızıldeniz’den önce Bene Yisrael’e hiçbir şey yapmamaları emredilmişti:

“Korkmayın. Dimdik durun ve A-Şem’in bugün size sağlayacağı kurtuluşa şahit olacaksınız. Çünkü bugün görmekte olduğunuz Mısırlılar – onları bir daha ebediyen görmeyeceksiniz. A-Şem sizin için savaşacak. Siz sessiz durun.”

Şemot 14:13-14

Buna karşılık, Amalek karşısında Bene Yisrael’in bizzat savaşmaları gerekmiştir:

“Moşe Yeoşua’ya “Bizim için adamlar seç ve çık Amalek’e karşı savaş” dedi.”

Şemot 17:9

İlki “yukarıdan [gelen] uyanış”, ikincisi ise “aşağıdan [gelen] uyanış” tı. Arada hissedilir bir fark vardı. Denizin yarılmasının – tüm mucizelerin en büyüğünün – ardından yalnızca üç gün içinde Bene Yisrael yeniden şikâyet başlamışlardı (su yok, yemek yok vs.). Ancak Amalek’le savaşmalarından sonra Bene Yisrael, bir çatışmayla karşı karşıya kaldıklarında bir daha hiç şikâyet etmemişlerdir (bunun tek istisnası – casuslar geri geldiğinde ve halk cesaretini kaybettiğinde olmuştur ki bu da, somut bir savaş beklentisine değil, duyuma dayalı tanıklıklara verdikleri bir tepkiydi). Bizim için yapılan savaşlar bizi değiştirmez; bizim yaptığımız savaşlar ise bizi değiştirir.

İkinci örnek: Sinay Dağı ve Mişkan. Tora, “Tanrı’nın onurunun” bu iki tezahüründen neredeyse tıpatıp aynı terimlerle bahseder:

“A-Şem’in Onuru, Sinay Dağı’nın üzerine yerleşti ve bulut, altı gün boyunca onu kapladı. Yedinci günde [Tanrı] bulutun içinden Moşe’yi çağırdı.”

Şemot 24:16

“Bulut, Buluşma Çadırı’nı kapladı ve A-Şem’in Onuru Mişkan’ı doldurdu.”

Şemot 40:36

Aralarındaki fark, Sinay Dağı’nın kutsiyetinin anlık, Mişkan’ın kutsiyetininse kalıcı olmasıydı (en azından asırlar sonra Bet Amikdas yıkılana kadar).

Sinay’da Tanrı’nın açığa çıkışı “yukarıdan [gelen] bir uyanış” tı. Tanrı’nın öneyak olduğu bir şeydi. O kadar eziciydi ki halk Moşe’ye “Tanrı [artık] bizimle [doğrudan]

konuşmasın ki ölmeyelim” (Şemot 20:16) demişti. Bunun aksine, Mişkan insanın çalışmasını gerektiriyordu. Onu Bene Yisrael yapmışlardı; ileride Tanrısal Mevcudiyet’in dolduracağı düzenli mekânı onlar hazırlamışlardı. Sinay’da Tora’nın alınmasından kırk gün sonra Bene Yisrael bir Altın Buzağı yapmışlardı. Ancak Mişkan’ı inşa etmelerinin ardından bir daha putlar yapmadılar – en azından ülkeye girmelerine kadar. İşte bizim için yapılan şeylerle, yapılmasında pay sahibi olduğumuz şeyler arasındaki fark budur. İlki bizi bir an için değiştirirken, ikincisi ömür boyu değiştirir.

İlk levhalarla ikinci levhalar arasında bir fark daha vardır. Geleneğe göre, Moşe’ye ilk levhalar verildiği zaman, ona yalnızca *Tora Şebihtav*, yani “Yazılı Tora” verilmişti. İkinci levhalar verildiğinde ise ona *Tora Şebeal Pe*, yani “Sözlü Tora” da verilmiştir:

Rabi Yohanan şöyle dedi: Tanrı, Yisrael ile yalnızca Sözlü Tora uğruna bir antlaşma yapmıştır. Pasukta söylendiği gibi: “... *çünkü seninle ve Yisrael’le bu sözler doğrultusunda bir antlaşma yaptım*”

Şemot 34:27

Yazılı ve Sözlü Tora arasındaki fark çok derindir. İlki, Tanrı’nın sözüdür ve insanın hiçbir katkısı yoktur. İkincisi ise bir ortaklıktır – Tanrı’nın sözünün insanın akli tarafından tefsir edilmesini içerir. Aşağıda, bu yöndeki birkaç dikkate değer pasajdan ikisi yer almaktadır:

“Rabi Yeuda, Şemuel’in adıyla aktararak şöyle dedi: Moşe’nin yas günleri içinde üç bin *alaha* unutuldu. Yeşua’ya” [*Ruah a-kodeş* (kutsiyet ruhu) yoluyla Tanrı’ya] sor” dediler. Onlara “*Göklerde değil*” (Devarim 30:12) dedi. [Peygamber] Şemuel’e “[Tanrı’ya] sor” dediler. “Emirler

bunlardır” dedi – hiçbir peygamber yeni herhangi bir kural koyamaz.”

Talmud Bavli – Temura 16a

“Eğer Eliyau ve Elişa’nın düzeyinde bin tane peygamber bir pasuk hakkında belirli bir açıklama verirlerse ve bin bir tane Haham farklı bir tefsir sunarlarsa, çoğunluğu takip ederiz: alaha, bin bir Haham’a göredir ve bin peygambere göre değildir.”

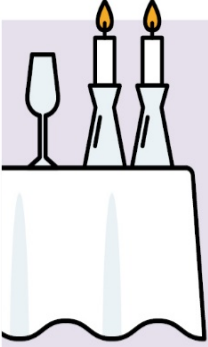
Rambam, Mişna Açıklamaları, Önsöz

Sözlü Tora’yı, peygamberliğe veya Tanrısal iletişime dayanarak Yazılı Tora’ya dönüştürmeye yönelik herhangi bir girişim, onun Tanrı ile insan arasındaki işbirliğinden doğan, vahyin tefsirle bulunduğu bir ortaklık olma şeklindeki temel doğasına karşı işlenen bir hatadır. Dolayısıyla ikisi arasındaki fark, ilk ve ikinci levhalar arasındaki farkı tam olarak yansıtmaktadır. İlk levhalar Tanrısal, ikincisi ise Tanrı-insan işbirliğinin sonucuydu. Bu, dikkat çekici bir belirsizliği anlamamıza da yardımcı olacaktır. Tora, Sinay’da Bene Yisrael’in “büyük bir ses” duyduğunu söylemekte ve ardından *velo yasaf* demektedir (Devarim 5:18). Bu ifadeye birbirine zıt iki açıklama getirilir. Anlamı, bu açıklamalardan birine göre “bir daha hiç duyulmayan büyük bir ses”, diğerine göreyse “hiç durmayan büyük bir ses”, yani her zaman tekrar duyulan bir ses şeklindedir. Her ikisi de doğrudur. İlki, bir kere verilmiş ve bir daha hiç tekrarlanmayacak olan Yazılı Tora’yı belirtirken, ikincisi ise öğrenimi hiç durmamış olan Sözlü Tora’ya atıfta bulunmaktadır.

Bu ayrıca, “Moşe, elinde iki Tanıklık Levhası’yla Sinay Dağı’ndan indiğinde, [Tanrı] kendisiyle konuşurken yüz teninin parlaklık kazandığını bilmiyordu” (Şemot

34:29) sözleriyle anlatılan olayın neden ilk değil de ikinci levhaların alınmasından sonra meydana geldiğini anlamamıza da yardım eder. İlk levhaları aldığında Moşe pasifti. Bu yüzden onda hiçbir şey değişmemiştir. İkinci levhalarda ise aktifti. Onların yapılmasında pay sahibiydi. Üzerlerine sözlerin kazınacağı levhaları o yontmuştu. Ve bu yüzden farklı bir insan haline gelmişti. Yüzü parlamıştı.

“Aşağıdan [gelen] bir uyanış”ın, bizi dönüştürme konusunda “yukarıdan [gelen] bir uyanış”a göre daha güçlü ve etkilerinin de çok daha uzun ömürlü olması açısından bakıldığında, Yahudilikte, doğal olan, doğaüstü olandan daha büyüktür. İşte bu sebeple, ikinci levhalar sağlam kalmışken, ilk levhalar kırılmıştır. Tanrısal müdahale doğayı değiştirir, ama bizi değiştiren, insani inisiyatifimizdir – Tanrı’ya yaklaşmamızdır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Yaratılmasına katıldığımız şeyler bize hazır verilen şeylerden neden daha dayanıklıdır?
2. Sizin üzerinizde hangisi daha güçlü bir etki bırakır: ani bir ilham mı, yoksa elde etmek için gayretle çalıştığınız bir değişim mi?
3. Sözlü Tora, Tanrı ile ortaklığın bir örneğidir. Tanrı'nın kanununu tefsir etmek ve onun üzerinde tartışmak O'nunla olan ilişkimizi nasıl dönüştürür?